28/01/2023

Μητροπολίτης Χονγκ Κονγκ Νεκτάριος: Οι Τρεις Ιεράρχες και η παιδεία

/ Γνώμες

Οι Τρεις Ιεράρχες και η παιδεία

Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Χονγκ Κονγκ κ. Νεκταρίου

Τον ενδέκατο αιώνα, την εποχή του αυτοκράτορα Αλεξίου Κομνηνού, καθιερώθηκε ο κοινός εορτασμός τριών μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας, του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου, Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, και του Αγίου Βασιλείου του Μεγάλου, Αρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, για να τιμηθεί η υπέρτατη προσφορά τους στην παιδεία, η ακλόνητη και θερμουργός πίστη πρός τον Θεό και η απαράμιλλη ποιμαντορική και φιλανθρωπική τους δράση.

Από τότε επικράτησε εθιμοτυπικά η εορτή των Τριών Ιεραρχών να σχετίζεται με την παιδεία και τα ελληνικά γράμματα, έθος που συνεχίστηκε και κατά τη περίοδο της Τουρκοκρατίας, οπότε και πήρε εθνικό χαρακτήρα. Στους Τούρκους εμφανιζόταν ως θρησκευτική εορτή και ημέρα εξέτασης της προόδου των μαθητών, αλλά ουσιαστικά οι παπάδες-δάσκαλοι καλλιεργούσαν στα Ελληνόπουλα τον πόθο για ελευθερία.

Μετά την απελευθέρωση αναγνωρίστηκε επίσημα ως η πιό λαμπρή εορτή των ελληνικών σχολείων και της εκπαίδευσης γενικότερα, πρώτα από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, με απόφαση της Συγκλήτου το σχολικό έτος 1843-44, και αργότερα πια νομοθετικά από την ελληνική πολιτεία.

Στα στενά όρια ενός άρθρου δεν είναι δυνατόν να παρουσιάσουμε με πληρότητα το πολυσχιδές έργο καί την τεράστια προσφορά των Τριών Ιεραρχών, γι’ αυτό και θα παρουσιάσουμε μόνο μερικά και κυρίως πρακτικά σημεία από τη σχέση τους με την παιδεία και την παιδαγωγία των νέων.

Και οι τρείς μεγάλοι Πατέρες από την παιδική τους ηλικία αγάπησαν ολόψυχα την παιδεία, αναζήτησαν τη γνώση και αφιερώθηκαν με ζήλο στην επιστήμη.

Ο Μέγας Βασίλειος μετά τα εγκύκλια μαθήματα που έλαβε από τον πατέρα του,

σπούδασε στις περίφημες σχολές της Καισάρειας και αργότερα έκανε ανώτερες σπουδές στην Κωνσταντινούπολη. Το 351 μ.Χ. μετέβη στην Αθήνα, όπου σπούδασε ρητορική, φιλοσοφία, διαλεκτική, αστρονομία, γεωμετρία και ιατρική.

Στα έργα του αργότερα και κυρίως στην Εξαήμερό του, φανερώνει την αριστοτεχνική χρήση του ελληνικού λόγου και την εκπληκτική γνώση των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων και των επιστημονικών δεδομένων της εποχής του.

Ο Άγιος Γρηγόριος διδάχθηκε τα εγκύκλια γράμματα μάλλον στη Ναζιανζό και συνέχισε τις σπουδές του στην Καισάρεια, στην Αλεξάνδρεια και στην Αθήνα. Στην Αθήνα υπήρξε συμφοιτητής με τον Μέγα Βασίλειο και σπούδασε με ξεχωριστό ζήλο φιλοσοφία, ρητορική, μουσική, αστρονομία και γεωμετρία. Εντυπωσίασε τόσο πολύ τους καθηγητές του, ώστε, μετά το πέρας των σπουδών του, τον εξανάγκασαν να παραμείνει στην Αθήνα και να διδάξει φιλοσοφία και ρητορική. Αναδείχθηκε απαράμιλλος χειριστής της αττικής διαλέκτου, μεγάλος ποιητής και συγγραφέας και σαγηνευτικός ομιλητής.

Ο Άγιος Ιωάννης σπούδασε στην Αντιόχεια κοντά στους φημισμένους φιλοσόφους Ανδραγάθιο και Λιβάνιο. Αμέσως μετά τις σπουδές του άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα και αναδείχθηκε «δεινός εις το λέγειν και πείθειν». Θεωρείται ο μεγαλύτερος ρήτορας όλων των εποχών. Έλαβε το προσωνύμιο «Χρυσόστομος» για την ευγλωττία του και την καλλιέπεια των λόγων του. Και οι τρεις, παρ’ ότι αφιέρωσαν τα χαρίσματα και τις ικανότητές τους στην διακονία του Ευαγγελίου του Χριστού, δεν απαξίωσαν την κοσμική σοφία. Συνιστούσαν τη σοβαρή σπουδή των επιστημών και μάλιστα τόνιζαν την αξία της ελληνικής σοφίας. Όχι μόνο δεν αντιτάχθηκαν στο αρχαιοελληνικό πνεύμα, αλλά, όπως άλλωστε και όλοι οι εκκλησιαστικοί Πατέρες, προσέλαβαν όλα τα θετικά στοιχεία του Ελληνισμού. Αξιοποίησαν κατά τον καλύτερο τρόπο πολλές απόψεις και θεωρίες της ελληνικής φιλοσοφικής σκέψης, χωρίς βέβαια να αλλοιώσουν την ορθόδοξη χριστιανική αποκαλυπτική αλήθεια. Οι Πατέρες έγραφαν και εδίδασκαν κατά της ειδωλολατρικής πλάνης κι όχι εναντίον της ελληνικής παιδείας.

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος εξαίρει την αξία της αρχαίας ελληνικής παιδείας, συμβουλεύοντας τους νέους της εποχής του να διαβάζουν τα πάντα, αλλά να απορρίπτουν όλα τα της ειδωλολατρίας και μάλιστα ορίζει και τον τρόπο αγωγής, τον τρόπο δηλαδή με τον οποίο ο χριστιανός θα έχει την αρχαία γραμματεία ως διδάσκαλο, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τον αδελφό του Μεγάλου Βασιλείου, τον Καισάριο. Ο Καισάριος επεζήτησε κάθε αρετή και μάθηση και σπούδασε ρητορική, ιατρική, γεωμετρία και αστρονομία, χωρίς όμως να αφήσει τον εαυτό του να επηρεαστεί από την επικίνδυνη πλάνη της αστρολογίας, που οδηγεί στην

ειδωλολατρία.

Ο Μέγας Βασίλειος στο περίφημο σύγγραμά του, Προς τους νέους, για την επωφελή μελέτη των ελληνικών κειμένων, συνιστά τη με διάκριση χρήση της ελληνικής φιλοσοφίας, την οποία ονομάζει και «προθάλαμο της χριστιανικής αγωγής», και θεωρεί απαίδευτους όσους δεν έχουν σπουδάσει την κληρονομιά της ελληνικής σκέψης και διανόησης. Στα έργα του μεγάλου Πατρός παρελαύνουν όλοι οι μεγάλοι στοχαστές της αρχαιότητος, ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης, οι Στωικοί, ο Πλούταρχος, ο Πλωτίνος κ.ά.

Οι τρεις Ιεράρχες αναδείχθηκαν και απαράμιλλοι παιδαγωγοί. Οι συμβουλές και οι παραινέσεις τους προς τους γονείς, τους νέους και τους δασκάλους παραμένουν επίκαιρες μέχρι και σήμερα.

Ο ιερός Χρυσόστομος τόνιζε ότι η παιδαγωγική είναι ανώτερη από κάθε άλλη τέχνη, γιατί διαπλάθει ψυχές. Παρότρυνε τους παιδαγωγούς παράλληλα με τη μετάδοση των γνώσεων να δείχνουν αγάπη στους μαθητές τους και να σέβονται και να αναγνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες του καθενός. Επιμένει στον χαρακτήρα του δασκάλου και συνιστά σε όποιον θέλει να αναλάβει έργο παιδαγωγού να έχει φιλοστοργία, αυταπάρνηση και διάθεση θυσίας και να είναι απαλλαγμένος από την υπερηφάνεια και την αλαζονεία. Και πάντοτε να επιβεβαιώνει όσα διδάσκει με το προσωπικό του παράδειγμα.

Ο Μέγας Βασίλειος γίνεται ακόμα πιό πρακτικός στις παιδαγωγικές του παραινέσεις. Συνιστά τα σχολεία να κατασκευάζονται σε μέρη ήσυχα και οι δάσκαλοι να προσπαθούν να ελκύσουν την εμπιστοσύνη των μαθητών τους. Κατά την ώρα της διδασκαλίας ο παιδαγωγός πρέπει να είναι σαφής και σύντομος, όχι όμως τόσο ώστε να μην προλάβουν να συγκρατήσουν οι μαθητές αυτά που λέγει. Υποδεικνύει στους παιδαγωγούς να μην ομιλούν συγχρόνως για πολλά θέματα, να επαναλαμβάνουν αυτά που λέγουν, να μην προσπαθούν να αποδείξουν τα απλά και αυταπόδεικτα, να χρησιμοποιούν πολλά παραδείγματα και γενικώς να διδάσκουν με τρόπο εποπτικό.

Ο ιερός Πατήρ είναι και πρόδρομος του επαγγελματικού προσανατολισμού. Παρακινεί τους γονείς και παιδαγωγούς στη μόρφωση των παιδιών να λαμβάνουν υπόψη τους την κλίση που έχουν στις διάφορες τέχνες. Με σοβαρότητα να δοκιμάζουν τις ικανότητες των παιδιών και ύστερα να επιλέγουν τον κατάλληλο διδάσκαλο ή τεχνίτη για να μαθητεύσουν. Ο Μέγας Βασίλειος, παρ’ ότι καταδικάζει την υπέρμετρη και φιλάρεσκη απασχόληση με το σώμα, δεν απαγορεύει τη σωματική άσκηση. Μάλιστα στην 74η Επιστολή του εκφράζει την έντονη λύπη του, διότι στην πατρίδα του έκλεισαν τα γυμναστήρια και οι νέοι

προτιμούν τη μαλθακή ζωή και τις απολαύσεις. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ο Βασίλειος μεταξύ των μαθημάτων που συνιστά να διδάσκονται οπωσδήποτε οι νέοι συμπεριλαμβάνει την ιστορία, τη φυσική, τη γεωμετρία, την αριθμητική και την αστρονομία, την οποία διαχωρίζει από την αστρολογία. Μάλιστα στην 135η Επιστολή του, προς τον πρεσβύτερο Διόδωρο, τονίζει ότι το διδακτικό βιβλίο πρέπει να είναι ευχάριστο και συγχρόνως «απλούν και ακατάσκευον... έχον την δύναμιν εν τοις πράγμασι».

Ο ιερός Βασίλειος, όπως και οι άλλοι δύο Ιεράρχες, τονίζει προς τους γονείς την υποχρέωση που έχουν για την ορθή ανατροφή των παιδιών τους. Καλεί τους γονείς να εκτρέφουν τα παιδιά τους σύμφωνα με τα όσα λέγει ο Απόστολος Παύλος «μετά πραότητος και μακροθυμίας, μηδεμίαν πρόφασιν το όσον επ’ αυτοίς διδόναι οργής και λύπης». Και βέβαια να διδάσκουν κι αυτοί με το παράδειγμά τους και να μην ξεχνούν πως αυτοί είναι και οι πρώτοι που θα πρέπει να δώσουν στα παιδιά τους θρησκευτική αγωγή και να εμφυτεύσουν στις εύπλαστες παιδικές ψυχές την ευσέβεια και την αγάπη προς τον Θεό.

Τέλος, και οι τρείς μεγάλοι Ιεράρχες, αν συνοψίσουμε τις παραινέσεις τους σε λίγες φράσεις, συμβουλεύουν τους νέους όλων των εποχών: «Προχωρείτε, παιδιά, προχωρείτε πάντοτε μπροστά και όλο ψηλά. Ποθήστε τη μόρφωση. Δοθείτε με επιμονή και πνεύμα μαθητείας στις σπουδές σας. Λαχταράτε να κάνετε κάτι μεγάλο και ηρωικό; Μάθετε να παραμερίζετε τον εαυτό σας και να τον θέτετε στην υπηρεσία των άλλων. Οραματίζεσθε μια κοινωνία πιό καλή; Δουλέψτε. Οπλισθείτε με δραστηριότητα κι επιμονή και ζήστε την αγάπη του Χριστού δυνατά, φλογερά, μέχρι τέλους».

(Πηγή: pemptousia.gr)